

به نایم آنگه فرصت دلو ما رر

دانشگاه گیلان

معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی

شیوه نامه تدوین و نگارش پایان نامه کارشناسی ارشد و رساله دکتری ۱۳۹۵

فهرست

مقدمه

الف) بخش های پایان نامه یا رساله و ترتیب آنها

ب) شیوه نگارش

۱. کاغذ و چاپ

۲. فاصله گذاری و حاشیه بندی

۳. شماره گذاری

۴. جدول ها و شکل ها

۵. زیرنویس

۶. درج واژه ها و اصطلاحات لاتین در متن فارسی

۷. نحوه ارجاع در متن و فهرست منابع و مراجع

۸. مشخصات جلد

۹. اطلاعات کلی مربوط به ساختار پایان نامه و رساله

ج) پیوست ها

مقدمه

هدف از تهیه این شیوه‌نامه دستیابی به الگویی واحد، جامع و مانع و استاندارد کردن شیوه تدوین و نگارش پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد و رساله دکتری در دانشگاه فرهنگیان است.

*****

الف) بخش‌های پایان‌نامه یا رساله و ترتیب آن‌ها

پایان‌نامه و رساله در دانشگاه فرهنگیان، شامل بخش‌های زیر است که باید به ترتیب زیر تهیه و تنظیم شود:

- صفحه بسم‌ا...

- صفحه عنوان (به شرح پیوست ۱) - یک رو
- صفحه اهدا یا تقدیم (اختیاری) - حداکثر یک صفحه و یک رو
- صفحه تقدیر و تشکر (اختیاری) - حداکثر یک صفحه و یک رو
- صورتجلسه دفاع (بعد از جلسه دفاع و قبولی در آن، به صورت امضا شده)
- چکیده فارسی (حداکثر ۳۰۰ واژه به همراه ۴ تا ۷ کلیدواژه)
- فهرست مطالب: شامل عنوان اصلی و فرعی (نوع اول و نوع دوم) فصل‌ها، منابع و مراجع و عنوان پیوست‌ها
- فهرست جدول‌ها (در صورت نیاز)
- فهرست شکل‌ها (در صورت نیاز)
- فهرست نشانه‌ها و اختصارها (در صورت نیاز)
- متن اصلی مشتمل بر پنج فصل (حداکثر ۱۲۰ صفحه برای پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد و ۲۵۰ صفحه برای رساله دکتری)
- منابع و مراجع
- واژه‌نامه
- نمایه (اختیاری)
- پیوست‌ها (در صورت وجود)
- چکیده انگلیسی برای پایان‌نامه حداکثر ۳۰۰ واژه به همراه ۴ تا ۷ کلیدواژه انگلیسی
- چکیده مبسوط انگلیسی برای رساله دکتری (حداکثر ۳ صفحه به همراه ۴ تا ۷ کلیدواژه انگلیسی)
- چکیده انگلیسی برای رساله دکتری حداکثر ۳۰۰ واژه به همراه ۴ تا ۷ کلیدواژه انگلیسی
- صفحه عنوان انگلیسی (پیوست ۲)

ب) شیوه نگارش

شیوه نگارش پایان نامه یا رساله باید مطابق شیوه نامه مورد تأیید دانشگاه باشد. همچنین قواعد و مشخصات تصریح شده در این شیوه نامه باید در آن رعایت شود. زبان همه پایان نامه ها و رساله های دانشگاه، به استثنای رشته های حوزه سایر زبان ها، فارسی است. پایان نامه یا رساله تحصیلی رشته های حوزه زبان های غیرفارسی به همان زبان نگارش می شوند.

۱. **کاغذ و چاپ:** همه متن پایان نامه باید روی کاغذ سفید مرغوب چاپ شود. ابعاد کاغذ ۲۹/۷×۲۱ (کاغذ A4) است. تمامی متن پایان نامه یا رساله (بجز چند صفحه آغازین مشخص شده) روی **کاغذ دو رو** چاپ می شود. آغاز مطالب، از جمله چکیده و فهرست ها و هر یک از فصل ها، باید از صفحه فرد باشد و متن اصلی از صفحه ۱ (سمت چپ) شماره گذاری می شود. نوع قلم مورد استفاده «نازنین» در سراسر متن اصلی یکدست است و یکدستی اندازه قلم ها در عنوان سرفصل ها (۲۴pt سیاه)، عنوان زیربخش ها (۱۲pt سیاه)، متن اصلی (۱۴pt) و متن زیرنویس ها، پانویس ها و شرح شکل ها و جدول ها (۱۰pt) باید رعایت شود. بهتر است اندازه فونت انگلیسی بین ۲pt تا ۳pt کمتر از اندازه فونت فارسی در همان جا باشد. در صورت تمایل نوع قلم برای تیتراها می تواند با قلم متن متفاوت باشد. بهتر است تعداد سطرهای یک صفحه از ۲۸ سطر بیشتر نباشد.

۲. **فاصله گذاری و حاشیه بندی:** فاصله سطرها در همه جا ۱/۱۵ برابر اندازه معمول برای آن فونت باشد، بجز در چکیده که ۱/۵ برابر است. در صفحه های فرد، حاشیه سمت راست و بالا ۳ سانتی متر و حاشیه سمت چپ و پایین ۲/۵ سانتی متر است و در صفحه های زوج حاشیه سمت راست و چپ عوض می شود. این حاشیه بندی باید در سراسر پایان نامه یا رساله حتی در پیوست ها رعایت شود. در صورتی که اندازه شکل ها یا جدول ها بزرگ تر از فضای داخل حاشیه ها باشد، با کوچک کردن آن ها یا با استفاده از کاغذ A3 (به صورت تاخورده) اندازه های حاشیه رعایت شود.

۳. **شماره گذاری:** شماره صفحه های آغازین (از ابتدای تا شروع متن اصلی) با نوع شماره گذاری متفاوت مانند حروف ابجد نوشته می شوند (اولین صفحه یعنی صفحه عنوان بدون شماره تایپ شود). همه صفحه های متن اصلی که از مقدمه یا فصل نخست شروع می شود، باید شماره گذاری شوند. شماره گذاری صفحات شامل صفحه های حاوی شکل، جدول، منابع و پیوست نیز می شود. بخش ها و زیربخش ها با عدد شماره گذاری می شوند، به طوری که شماره فصل در سمت راست و شماره بخش پس از آن آورده شود، مانند:

۴.۲.۳: بیان کننده مبحث ۴ از بخش ۲ در فصل ۳ است یا فصل سوم، بخش دوم، مبحث چهارم.

۱.۴.۲.۳: بیان کننده مبحث ۱ از زیرقسمت ۴ در بخش ۲ از فصل ۳ است.

توجه شود که تعداد اعداد مورد استفاده جهت نشان تفکیک قسمت ها، نباید از پنج مورد بگذرد. در تقسیمات بعد آن، از حروف یا علامت ها استفاده شود.

۴. **جدول ها و شکل ها:** تمامی شکل ها (تصویر، نمودار، منحنی) و جدول ها باید با کیفیت مناسب تهیه شوند، به گونه ای که همه نسخه های چاپ شده از آن ها وضوح کافی و مناسب داشته باشند. همه شکل ها و جدول ها باید دارای نام (مشخصات) باشند و به ترتیب آمدن در هر فصل شماره گذاری شوند. برای مثال برای جدول های فصل ۲، جدول ۱.۲ و ۲.۲ و...، برای جدول های فصل ۳، جدول ۱.۳ و ۲.۳ و... ذکر شود. شرح جدول در بالای آن

و شرح شکل در زیر آن قرار می‌گیرد. شرح شکل و ... باید موجز و روشن باشد. چنانچه جدول یا شکلی از منبعی آورده شده باشد، ذکر منبع ضروری است و در زیر جدول یا شکل نوشته می‌شود. همچنین لازم است به همه شکل‌ها و جدول‌ها در متن ارجاع داده شده باشد.

۵. **زیرنویس:** هر آنچه در پای صفحه قرار گیرد و با متن رابطه داشته باشد، زیرنویس محسوب می‌شود. به عبارتی، اگر جمله، عبارت یا واژه‌ای نیازمند توضیح خاصی باشد، توضیح به‌صورت زیرنویس در همان صفحه می‌آید. شماره زیرنویس را در متن «عدد تک» می‌گویند که با قلم ریز در بالا و سمت چپ آن (به‌صورت خودکار) تایپ می‌شود و در زیرنویس، توضیح مربوط به آن شماره ارائه می‌شود. اندازه قلم زیرنویس دو واحد از اندازه قلم متن اصلی ریزتر است. چنانچه توضیح زیرنویس بیش از ۳ سطر است، بهتر است در انتهای متن و به عنوان «پی‌نوشت» بیاید.

۶. **ذکر واژه‌های خارجی در متن فارسی:** همه مفاهیم، واژگان خاص و نام‌های خارجی در متن به خط فارسی و در زیرنویس (یا در نام‌نامه) به‌صورت انگلیسی یا زبان مورد استفاده نوشته می‌شوند.

۷. **نحوه ارجاع در متن و فهرست منابع و مراجع:** برای مستند کردن مطلب، رعایت امانت و آگاهی خواننده، لازم است در متن به همه منابعی که از آن‌ها استفاده شده است، استناد شود. چنانچه در داخل متن از یک منبع مطلبی نقل شود، بلافاصله پس از پایان جمله به آن ارجاع داده می‌شود. نحوه ارجاع در متن به روش زیر طبق استانداردهای رایج است:

- منبع ارجاعی درون پرانتز بلافاصله پس از مطلب مورد استناد می‌آید. استناد مستقیم با مشخص کردن حدود نقل قول و قرار دادن آن در «گیومه» و استناد غیر مستقیم بدون تعیین حدود صورت می‌گیرد. در موارد استناد مستقیم، منبع مورد استناد درون پرانتز با ذکر نام‌خانوادگی نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه قید می‌شود، مانند: (تیلور: ۲۰۰۵، ص ۱۱۰). منبع با ارجاع به نام‌خانوادگی نویسنده و سال انتشار آن است. در خلال جمله، به سال انتشار و صفحه آن ارجاع داده می‌شود، مانند: «به گفته تیلور (۲۰۰۵، ص ۱۱۰) ...». در استناد غیر مستقیم، ذکر صفحه الزامی نیست. در انتهای پایان‌نامه یا رساله، مراجع به ترتیب حروف الفبای نام‌خانوادگی نویسنده اول هر اثر در فهرست منابع ذکر می‌شود. لازم است فهرست منابع به زبانهای تولید منبع تنظیم شود. در ترتیب فهرست منابع، اول فهرست منابع فارسی، بعد فهرست منابع عربی، بعد فهرست منابع انگلیسی و بعد فهرست منابع سایر زبانها قرار می‌گیرند.

- در برخی رشته‌ها که گروه آموزشی تصویب کند، می‌تواند به مراجع با شماره ارجاع داده شود و ترتیب آن‌ها می‌تواند یا به ترتیبی که در متن ذکر شده‌اند شماره‌گذاری شوند یا در انتها به ترتیب الفبا مرتب و شماره‌گذاری شوند. در روش نخست، منابع و مراجع به ترتیب شماره در فهرست منابع آورده خواهد شد.

۸. **مشخصات جلد:** رنگ جلد پایان‌نامه (آبی روشن) و رساله (سرمه‌ای) است.

- جنس جلد از مقوا با ضخامت ۲ تا ۳ میلی‌متر با روکش چرم مصنوعی (گالینگور) است.

- قطع جلد نیم سانتی‌متر بزرگ‌تر از قطع کاغذ باشد.

- نوشته‌های رو و پشت جلد به صورت زرکوب همانند صفحه عنوان چاپ شود.

- در قسمت عطف جلد، نشان (آرم) دانشگاه، عنوان، نام نویسنده و سال آن زرکوب شود.

۹. اطلاعات کلی مربوط به ساختار:

- **عنوان.** باید ضمن رسا بودن، مختصر باشند. هر پایان نامه بیش از یک عنوان نمی تواند داشته باشد و نام تصویب شده با عنوان درج شده در پایان نامه باید یکی باشد.
- **چکیده.** مینیاتوری از پایان نامه یا رساله است و لازم است عصاره ای از همه فصل های اصلی را دربرگیرد که به طور معمول و به ترتیب عبارت اند از: بیان مسئله، ضرورت انجام پژوهش، پیشینه و مبانی نظری، روش انجام پژوهش و تحلیل داده ها، بحث و نتیجه گیری. در چکیده، باید از کلی گویی های واضح و بدیهی و احیاناً مبهم پرهیز کرد و تصویری هر چند کلی ولی دقیق از نقشه و دستاوردهای پژوهش ترسیم و ارائه شود. چکیده باید ترجیحاً در یک صفحه بیاید و در نگارش آن نکات زیر رعایت شود:
  - کلمه ها و عبارت ها در متن چکیده باید گویا و بامعنی باشند.
  - چکیده باید جدای از پایان نامه یا رساله به تنهایی، معنادار و گویا باشد. در چکیده باید از ذکر منابع یا اشاره به جداول و نمودارها اجتناب شود.
  - در چکیده باید از بیان مشخصات مربوط به پایان نامه یا رساله خودداری شود. کلیدواژه ها در انتهای چکیده آورده شود. کلیدواژه ها راهنمای نکات مهم پایان نامه یا رساله هستند. بنابراین، باید تا حد امکان کلمه ها یا عبارت هایی انتخاب شوند که ماهیت، محتوا و گرایش کار را به وضوح بیان کنند.
  - بر اطلاعات جدید (یافته ها) و اصطلاحات جدید یا نظریه ها، فرضیه ها، نتایج و پیشنهادها تأکید شود.
  - اگر در پایان نامه یا رساله روش نوینی برای نخستین بار ارائه می شود، با جزییات بیشتری تشریح شود.
- **پیشگفتار.** نباید مانند چکیده به بررسی موضوع پایان نامه یا رساله و نتیجه های به دست آمده از آن بپردازد. در اینجا، حرف حساب یا کلام مهم یک پژوهشگر بیان می شود که او پس از انجام یک پژوهش، مایل است آن را به خواننده بگوید. پیامی یا حرفی که امکان بیان آن در متن اصلی نیست ولی او تصور می کند خوب است خواننده آن را بداند. بداند تا فهم بهتری از مساله و یافته ها کسب کند یا بداند برای آنکه در تجربه پژوهشگر شریک شود یا بداند برای آنکه بتواند کار دیگری را دنبال کند. پیشگفتار سخن «دل» پژوهشگر است و از این نظر هیچ قاعده خاصی به جز بکارگیری درست زبان بر آن حاکم نیست. در نوشتن پیشگفتار به نکات زیر توجه شود:
  - هیچ الزامی برای نگارش پیشگفتار نیست.
  - فقط کسانی به نگارش پیشگفتار اقدام کنند که حرفی ناگفته در متن پژوهش دارند.
  - پیشگفتار بهتر است در حد حداکثر ۳ صفحه تنظیم شود.
- **متن پایان نامه / رساله.** در متن اصلی، شرح پنج موضوع ضرورت دارد: **اول.** مساله و جوانب و اهمیت آن باید تشریح شود؛ به گونه ای که خواننده بداند مساله دارای چه جوانبی است و در کدام شرایط مطرح بوده است. **دوم.** سوابق و پیشینه مربوط به مساله معرفی گردد؛ به گونه ای که نشان دهد بشر از چه زمانی و چگونه با این

مساله یا اسلاف آن مواجه بوده و چه کوششی برای حل آن داشته و چه دستاوردی حاصل شده و بر کدام بستر نظری و با کدام چهارچوب، بناست این مساله در شرایط کنونی و توسط پژوهشگر حاضر بررسی شود. سوم. شرح روش انجام پژوهش است؛ که باید پژوهشگر به وضوح شرح دهد به جمع‌آوری و تحلیل چه اطلاعات و داده‌هایی اقدام کرده است و از چه ابزارهایی برای کسب اطلاع بهره گرفته و چه شواهدی برای اعتبار اطلاعات و تحلیل آنها در اختیار دارد. چهارم. تحلیل اطلاعات و داده‌های جمع‌آوری شده به گونه‌ای که آشکار کنند چه معنایی در آنها وجود دارد و پژوهشگر در آنها چه چیز را یافته است. پنجم. بیان یافته‌ها و دفاع از اعتبار آنها و تشریح نقش آنها در حیات بشر است؛ به گونه‌ای که اولاً نتایج معرفی گردد و آنچه حاصل شده از منظر مخالفان و موافقان - به اتکای پژوهش‌های انجام شده - مورد بررسی قرار گیرد و با توان تحلیلی پژوهشگر، گسترش معنایی بیابد و از شرایط بکارگیری آنها (مزایا و محدودیت‌ها) سخن گفته شود. این پنج موضوع باید در هر پایان‌نامه/ رساله مطرح گردد؛ فارغ از اینکه آن پژوهش به روش کمی یا کیفی یا آمیخته انجام شده باشد. به تناسب این مقوله‌های اصلی، فصل‌بندی پایان‌نامه و رساله به شرح زیر خواهد بود:

- فصل اول: مساله و اهمیت آن

- فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه

- فصل سوم: روش پژوهش

- فصل چهارم: تحلیل اطلاعات

- فصل پنجم: نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهاد

• **ملاک‌ها و مشخصه‌های متن.** موارد زیر از شرایط ضروری احراز کفایت دستاوردهای پایان‌نامه یا رساله برای صدور مجوز دفاع است:

- رعایت اصول اخلاقی و حقوق مالکیت معنوی

○ اخلاق پژوهش و حفظ حقوق مالکیت معنوی باید به شرح مقررات مربوط رعایت شود.

○ هر گونه سرقت ادبی (علمی) و تحریف در متن پایان‌نامه و رساله ممنوع و دارای پیامد انضباطی است.

○ هر گونه داده‌سازی در تنظیم پایان‌نامه و رساله ممنوع و دارای پیامد انضباطی است.

○ مساله پژوهش باید به شرحی که در طرح‌نامه به تصویب رسیده است، پیگیری و نتایج آن ارائه شود.

- استفاده از زبان فارسی بر اساس اصول نگارش

○ زبان متن باید روان و قابل فهم باشد؛ به طوری که خواننده را به درک مطلب رهنمون سازد. متن پایان‌نامه یا رساله باید با جمله‌های کوتاه و رسا تدوین شود.

○ هر نوع گرتنه‌برداری، ترجمه‌های ماشینی یا الگو‌گیری از زبان‌های خارجی ممنوع است.

○ انسجام متن پایان‌نامه یا رساله از ضروریات است.

○ کاربرد واژه‌ها و عددهای انگلیسی در متن فارسی یا جداول یا نمودارهای پایان‌نامه یا رساله نادرست است.

○ هر نوع استفاده از ایده و نوشته دیگران، لزوماً باید با استناد روشن همراه باشد.

- رعایت دستور زبان و خط فارسی

○ رعایت قواعد دستور زبان (نگارش و ویرایش) از نکات مهمی است که باید در تمام پایان‌نامه یا رساله در نظر گرفته شود.

○ رعایت قواعد «تایپ کردن»، در تمام متن الزامی است.

○ متن پایان‌نامه یا رساله باید بدون اشتباهات املایی و رسم‌الخطی باشد. به دانشجویان گرامی توصیه می‌شود جزوه دستور خط فارسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی را که نسخه رایگان آن در وبگاه

فرهنگستان و زبان ادب فارسی به نشانی: <http://www.persianacademy.ir/fa/das.aspx>

در دسترس است، را راهنمای تدوین پایان‌نامه یا رساله خود قرار دهند. همچنین مطالعه کتاب «غلط

نویسیم» (مرکز نشر دانشگاهی) مفید خواهد بود.

● **مصادیق اشتباه رایج:** در ادامه، به برخی از اشتباه‌های املایی و دستوری رایج در پایان‌نامه یا رساله که لازم

است دانشجویان گرامی از آن‌ها بپرهیزند، اشاره شده است:

○ فعل «می‌باشد» و «می‌گردد» به جای «است» و «می‌شود» استفاده نشود؛

○ پیشوند فعلی «می» همواره از ریشه فعلی پس از خود جدا نوشته نشود. باید بین آن و کلمه بعد یک

نیم‌فاصله باشد نه یک فاصله تمام (به طور مثال «می‌شود» نادرست و «می‌شود» صحیح است)؛

○ کلمه‌های مرکب که از چند جزء تشکیل شده‌اند در بیشتر موارد باید جدا و با نیم‌فاصله نوشته شوند

(مانند «بطوریکه» که لازم است به صورت «به‌طوری‌که» نوشته شود)؛

○ استفاده از نشانه‌های سجاوندی مانند ویرگول، نقطه و ... به حد مورد نیاز و برای برطرف کردن ابهام است.

از افراط در به‌کارگیری این نشانه‌ها خودداری شود. نباید بین این نشانه‌ها و واژه پیش از آن فاصله‌ای

باشد. همچنین باید واژه پس از آن با یک فاصله بیاید.

○ در نگارش جمله معترضه در داخل جمله‌ای دیگر، حرف اضافه (نشانه مفعول بی‌واسطه) «را» پس از فعل

جمله معترضه آورده نشود. به طور مثال ننویسید «او کتاب‌های جدیدی که خریده بود را به کتابخانه

تحويل داد» بلکه بنویسید «او کتاب‌های جدیدی را که خریده بود، به کتابخانه تحويل داد»؛

○ متن پایان‌نامه یا رساله باید یکدست باشد. به طور مثال، در سراسر پایان‌نامه یا رساله باید از کوتاه شده

«ی» یعنی «ء» یا از «ی» استفاده شود.

● **چکیده مبسوط انگلیسی.** در هر رساله، به جز ترجمه دقیق چکیده فارسی به انگلیسی که برای پایان‌نامه‌ها

کافی است، باید چکیده مبسوط دیگری در حداقل سه صفحه به انگلیسی آورده شود. در چکیده مبسوط

انگلیسی همه اطلاعات مربوط به مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه (پذیرفته یا منتشر شده یا ارسال شده برای

چاپ) اشاره شود. همچنین کلیدواژه‌ها باید پس از چکیده بیان شوند. بدیهی است که در چکیده مبسوط هر

یک از بخش‌های گفته شده در چکیده معمول رساله با تفصیل بیشتری درج خواهند شد.

(ج) پیوست‌ها

پیوست ۱: صفحه عنوان فارسی و روی جلد

پیوست ۲: صفحه عنوان انگلیسی

پیوست ۱: صفحه عنوان فارسی و روی جلد

پایان نامه کارشناسی ارشد (یا رساله دکتری)
(عنوان مصوب پایان نامه یا رساله در اینجا نوشته شود)

دانشجو:
(نام کامل نویسنده در اینجا نوشته شود)

استاد راهنما:
(نام کامل استاد راهنما در اینجا نوشته شود)

استاد مشاور:
(نام کامل استاد راهنما در اینجا نوشته شود)

ماه و سال (زمان دفاع)

پیوست ۲: صفحه عنوان انگلیسی

Fahangian University
Faculty (Department) of .....

MSc Thesis (PhD Thesis)
(Thesis Title)

By:
(Author's Name)

Supervisor:
(Supervisor's Name)

Advisor:
(Advisor's name)

(Month and Year)